

А. В. Мотора

УДК 070.654.197+340.134

Правові основи функціонування громадського мовлення в Україні

У статті аналізуються окремі положення законодавчих актів щодо правового забезпечення ними функціонування громадського мовлення в Україні.

Ключові слова: Конституція України, Закон України, громадське мовлення.

In the article separate positions of legislative acts are analysed in relation to the legal providing by them functioning of the public broadcasting in Ukraine.

Key words: Constitution of Ukraine, Law of Ukraine, public broadcasting.

Конституція України визнає найвищою соціальною цінністю Людину, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (ст. 3).

Ці слова є безперечною істиною, за якою має жити кожен українець, усвідомлюючи свою цінність і пам'ятаючи, у свою чергу, про обов'язок перед Батьківщиною. У державі існують статистичні інститути, які відповідають за інформацію про кожного громадянина окремо та суспільства в цілому. До відомостей про індивіда належить вік, стать, місце проживання, рід діяльності, сімейне становище, стан здоров'я та ін. — ті дані, які дають можливість державі забезпечити громадянина необхідною соціальною допомогою. Потреби ж вищого порядку громадянин має задовольняти самостійно, користуючись правами, якими його наділено від народження. Внутрішня необхідність у культурному та інтелектуальному розвитку, підкріплена політичною грамотністю та національною свідомістю, робить з усієї кількості мешканців чи уродженців країни громаду. Держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України (ст. 11). Практично це положення закріплює прагнення держави сформувати інститут громадської думки, який є основою функціонування будь-якого демократичного суспільства. В Україні досі існує недорозвинена форма суспільного устрою — виняткова представницька демократія. Громадяни мають можливість висловити свою позицію, тільки віддавши свій голос на виборах представників законодавчої та виконавчої гілок влади, які у свою чергу, зобов'язані захищати інтереси виборців.

На жаль, мотивація політичного вибору громадянина залишається невідомою, адже громади не мають можливості висловити публічно своє ставлення, сподівання, вимоги до обраних ними ж представників влади. Така ситуація зумовлена кількома чинниками. По-перше, багаторічна історія існування в умовах тоталітарного, а потім авторитарного режиму спотворила свідомість громадян, замінивши особисту політичну культуру на механізм керування партійної еліти масами за допомогою одностороннього агітаційного каналу. По-друге, несприятливі економічні умови, в яких переважна більшість громадян вимушена докласти колосальних зусиль, щоб задовольнити мінімальні потреби в їжі, одязі, житлі, що практично унеможливує існування в них потреб вищого порядку. По-третє, відсутність двовекторного каналу комунікації, який би не тільки інформував суспільство про діяльність органів влади, а й підвищував рівень їхньої освіченості та політичної активності, яка втілюється в об'єктивній критиці дій влади та настанов щодо оптимізації їхньої роботи у напрямі поліпшення життя громадян у всьому розмаїтті. Громадянське суспільство не може визначатися лише спільною територіальною належністю до певної держави, бо насамперед його об'єднує духовне єднання, спільне прагнення до саморозвитку, поліпшення умов життя, яке втілюється в спільному добробуті розвиненої держави. Громадяни інших країн, які мають українське коріння, як етнічне, так й історичне, теж є частиною громади України за умови самоусвідомлення своєї належності. Україна дбає про задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами держави (ст. 12). Задеклароване положення має підкріплюватися діями української влади щодо надання своїм громадянам можливості користуватися національним інформаційним ресурсом.

Суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманіт-

ності. Жодна ідеологія не може визнаватися державою як обов'язкова. Цензура заборонена. Держава гарантує свободу політичної діяльності, не забороненої Конституцією і законами України (ст. 15). Незважаючи на тези, закріплені в Конституції, в Україні досі існує рудиментальне державне мовлення, яке є інструментом керування суспільством, поширювачем пропаганди правлячої еліти, а отже, стримуючим чинником розвитку громадянського суспільства.

Конституцією кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань (ст. 34). Кожен має право на свободу світогляду і віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культи і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність (ст. 35). Без сумніву, свобода слова тоді є реальною, коли публічно поширюється та чи та позиція.

Вираження думок з суспільно важливих тематик є передумовою формування громадської думки та громадянського суспільства. Громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних, матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності (ст. 54). Творчість громадян не може бути осторонь держави, бо самовираження кожної талановитої людини збагачує націю в цілому, формує естетичні смаки суспільства згідно з вимогами часу. Сфери творчого самовираження виходять за межі суто мистецької сфери і включають доробки в галузі науки, спорту, містобудівництва та ін.

Закон України "Про культуру" затверджує такі напрями державної політики: суверенні права України у сфері культури, відродження і розвиток культури української нації та культур національних меншин, які проживають на території України, забезпечення свободи творчості, вільного розвитку культурно-мистецьких процесів, професійної та самодіяльної художньої творчості, реалізація прав громадян на доступ до культурних цінностей, створення матеріальних і фінансових умов розвитку культури. Телебачення та кінематограф є найдоступнішими каналами інформації для переважної більшості громадян. Громадське телебачення не тільки доступне кожному українцеві, а й стоїть на позиції захисту національних цінностей як етнічних українців, так і всіх громад. Держава сприяє розвитку мережі державних, громадських і приватних музеїв, бібліотек, формуванню їх фондів. Такого ж ставлення потребує Громадське телебачення, що покликане створити кінофонд з найкращих робіт українських кінорежисерів, музикантів, журналістів.

Цілісна система естетичного виховання громадян забезпечується органами державного управління, за-

кладами освіти, культури і мистецтва, засобами масової інформації спільно з творчими спілками, національно-культурними товариствами та іншими громадськими об'єднаннями, що діють у сфері культури (ст. 15). Естетичне виховання є однією з основ діяльності Громадського телебачення. Жоден з комерційних каналів не закріплює такі цілі у своїх програмах, що підтверджує необхідність заснування системи Громадського мовлення.

Закон України "Про захист суспільної моралі" забороняє виробництво та розповсюдження продукції, яка пропагує війну, національну та релігійну ворожнечу, зміну шляхом насильства конституційного ладу або територіальної цілісності України, пропагує фашизм та неофашизм, принижує або ображає націю чи особистість за національною ознакою, пропагує бузувірство, блюзнірство, неповагу до національних і релігійних святинь, принижує особистість, є проявом знуцання з приводу фізичних вад (каліцтва), з душевнохворих, літніх людей, пропагує невігластво, неповагу до батьків, наркоманію, токсикоманію, алкоголізм, тютюнопаління та інші шкідливі звички. На жаль, ці положення, які закріплюють конче необхідні обмеження в діяльності ЗМК, часто порушують комерційні канали в гонитві за рейтингом. Закон покликаний не допустити пропаганди в електронних та інших засобах масової інформації культу насильства, жорстокості, поширення порнографії. Громадське телебачення, вільне від вищезгаданих інформаційних продуктів, буде не тільки пропагувати толерантність, гуманізм і повагу серед громадян, а й змусить комерційних телевізійників рівнятися на високі морально-етичні засади телемовлення.

Закон України "Про основи національної безпеки України" визначає пріоритетом національних інтересів розвиток громадянського суспільства, демократичних інститутів, одним з яких є громадський засіб масової інформації. Інші пріоритети повністю збігаються з програмними положеннями про Громадське телебачення, ще раз доводячи нагальну необхідність його створення. Серед дій, спрямованих на охорону національної безпеки в інформаційній сфері: забезпечення інформаційного суверенітету України; вдосконалення державного регулювання розвитку інформаційної сфери шляхом створення нормативно-правових та економічних передумов для розвитку національної інформаційної інфраструктури та ресурсів, впровадження новітніх технологій у цій сфері; наповнення внутрішнього та світового інформаційного простору достовірною інформацією про Україну; активне залучення засобів масової інформації до боротьби з корупцією, зловживаннями службовим становищем, іншими явищами, які загрожують національній безпеці України; забезпечення неухильного дотримання конституційного права громадян на свободу слова, доступу до інформації; не-

допущення неправомірного втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у діяльність засобів масової інформації, дискримінації в інформаційній сфері й переслідування журналістів за політичні позиції; вжиття комплексних заходів щодо захисту національного інформаційного простору та протидії монополізації інформаційної сфери України (ст. 8). Останній пункт доводить протиправність існування державного телебачення, яке представляє суто владну позицію, збільшуючи таким чином прірву між громадянами та керівництвом держави. Громадське ж телебачення покликане доносити думку громади до органів влади та поширювати інформацію про реальні дії останньої стосовно задоволення суспільних потреб. Таким чином, створюється механізм співпраці та обміну інформацією між громадянами та державою винятково в напрямі захисту національної безпеки.

Закон України "Про інформацію" визначає основними принципами інформаційних відносин: гарантованість права на інформацію, відкритість, доступність інформації та свобода її обміну, об'єктивність, вірогідність інформації, повнота і точність інформації, законність одержання, використання, поширення та зберігання інформації. Ці принципи збігаються з редакційними засадами громадських мовників усього світу, наприклад, Бі-Бі-Сі, а також майбутнього Громадського телебачення України.

Закон України "Про телебачення і радіомовлення" визначає основними принципами діяльності телерадіоорганізацій: об'єктивність, достовірність інформації, компетентність, гарантування права кожного громадянина на доступ до інформації, вільне висловлювання своїх поглядів та думок, забезпечення ідеологічного та політичного плюралізму, дотримання телерадіопрацівниками професійної етики та загальнолюдських норм моралі. Громадське телебачення несе пряму відповідальність за дотримання цих принципів перед суспільством — його засновником, і контролюється Наглядною радою, члени якої є представниками всіх суспільних прошарків.

Закон України "Про кінематографію" визначає основними принципами кінематографії: утвердження творами кінематографії ідей гуманізму, загальнолюдських, національно-культурних та духовних цінностей; сприяння розвитку національної свідомості, патріотичних почуттів, естетичного та екологічного виховання громадян; гарантування свободи творчості, захисту інтелектуальної власності, авторських і суміжних прав, моральних і матеріальних інтересів суб'єктів кінематографії; розвиток кіноіндустрії та традицій національної кінематографії; збереження національної та світової кінематографічної спадщини; рівність прав і можливостей суб'єктів кінематографії незалежно від форм власності у ви-

робництві, розповсюдженні та демонструванні (публічному показі) фільмів; заохочення благодійної діяльності; сприяння аматорській творчості в кінематографії; сприяння співробітництву суб'єктів кінематографії з іноземними та міжнародними кінематографічними асоціаціями, фондами тощо. Громадське телебачення створило фонд кінематографії з найкращих робіт вітчизняних режисерів як художнього, так і документального жанрів. Уже існуючий доробок мають відреставрувати та представити широкому загалу глядачів. Громадське телебачення буде популяризувати вітчизняну кінематографічну продукцію через її поширення закордонними громадськими мовниками, в свою чергу залучаючи найкращі світові доробки в галузі кінематографії. Стимулювання аматорського кінематографічного мистецтва буде втілено через механізм надання грантів на знімання та демонстрування фільмів-переможців на Громадському телебаченні України. Це положення має бути закріплено законодавчо — у поправках до Закону "Про систему суспільного телебачення".

Згідно з **рекомендаціями парламентських слухань про становище молоді в Україні "Формування здорового способу життя української молоді: стан, проблеми та перспективи"** Громадське телебачення має, в першу чергу, висвітлювати теми молодіжного розвитку, інтелектуального, духовного, фізичного умов життя, відпочинку, навчання; ступеня захворюваності та наркоманії; проблем бідності, безпритульності, безробіття та насильства. Програми Громадського телебачення мають не тільки висвітлювати визначальні теми життя молоді, а й пропонувати шляхи вирішення проблем, які будуть настановою для влади. Громадське телебачення неодмінно має активізувати впровадження соціальної реклами щодо формування здорового способу життя підлітків та молоді. У Законі "Про систему суспільного мовлення" визначено добовий хронометраж реклами — 3 % від загального часу мовлення, що приблизно дорівнює 43 хвилинам. Цього часу достатньо для того, щоб розподілити його на соціальну рекламу в усіх проблемних галузях життя громадськості, але проблеми підлітків і молоді мають висвітлюватися першочергово, адже молоді громадяни України є фондом нації, її майбутнім.

Указ Президента України "Про додаткові заходи щодо забезпечення виконання Національної програми "Діти України" на період до 2005 року" передбачає оприлюднення в друкованих та електронних засобах масової інформації положень Конвенції ООН про права дитини (995_21) та коментарів до них. Ця настанова не знайшла реальних відгуків серед комерційних ЗМК, а також НТКУ. Громадське телебачення має започаткувати традицію юридичної освіти населення, особливо у такому важ-

ливому аспекті, як захист прав неповнолітніх. Крім того, серед програм громадського мовника має бути широкий спектр дитячих передач освітнього, виховного та розважального жанрів.

Подібні програми повинні відповідати **Конвенції про права дитини**, яку Україна підписала 1959 р. на правах держави-учасниці ООН. За цим документом, кожна країна має сприяти засобам масової інформації у поширенні інформації і матеріалів, корисних для дитини в соціальному і культурному відношенні, сприяти міжнародному співробітництву в галузі підготовки, обміну та поширення інформації і матеріалів, що надходять із різних культурних, національних міжнародних джерел, сприяти виданню, розповсюдженню дитячої літератури, сприяти засобам масової інформації у приділенні особливої уваги мовним потребам дитини, яка належить до якої-небудь групи меншостей або до корінного населення, сприяти розробці належних принципів захисту дитини від інформації і матеріалів, що завдають шкоди її добробуту. Громадське телебачення має сформувати в суспільній свідомості стереотип необхідності дбайливого ставлення до дітей, а у маленьких громадян — почуття поваги до старших, любов до батьківщини, прагнення до здобуття нових знань, здорове почуття гумору, розуміння важливості фізичного розвитку.

Загальна декларація прав людини затверджує право кожної людини на свободу переконань і на вільне їх виявлення; це право включає свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань та свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів (ст. 19). Кожна людина як член суспільства має право на соціальне забезпечення і на здійснення необхідних для підтримання її гідності й для вільного розвитку її особи прав у економічній, соціальній і культурній галузях за допомогою національних зусиль і міжнародного співробітництва та відповідно до структури і ресурсів кожної держави (ст. 22). Громадське телебачення є тим самим державним ресурсом, який поширює юридичну інформацію щодо прав людини, а також втілює ці права в життя. Згідно з Декларацією, громадський мовник має забезпечувати доступ до освіти, культурного життя суспільства, дотримання гарантій свободи слова.

Конвенція про захист прав і основних свобод людини 1950 р. закріплює права людини на свободу вираження думок, віросповідання, але в межах законодавства певної країни, аби запобігти соціально небезпечним діям. Громадське телебачення має представляти весь спектр думок і релігійних течій, які відображають політичну, економічну, культурну сфери життя української громади, яка включає в себе національні меншини з їхньою мовою та релігією.

Декларація про основні принципи, що стосуються ролі засобів масової інформації в справі зміцнення миру та міжнародного взаєморозуміння, у розвитку прав людини та боротьби проти расизму й апартеїду та підбурювання до війни дає настанови ЗМІ щодо висвітлення глобальних проблем міжнародних і міжетнічних відносин. Громадянам має гарантуватися доступ до всебічної інформації для формування адекватної думки та моделі поведінки. Громадське телебачення має подавати ту інформацію, яка є результатом стурбованості народів чи окремих громадян, таким чином залучаючи громадськість до процесу створення інформації.

Декларація принципів толерантності 1995 р. визначає поняття толерантності абсолютним синонімом поваги до прав людини, але не означає терпимого ставлення до соціальної несправедливості. Громадське телебачення має визнавати розмаїття зовнішності, мовної, релігійної приналежності індивіда, але розглядає ці відмінності в контексті рівності прав людини.

Основним запобіжником нетерпимості є виховання, покликане зацікавити людей у вивченні культури та побуту інших держав, результатом чого буде розуміння унікальності кожної нації, неодмінного права на існування та поширення своїх цінностей.

Європейська конвенція про кінематографічну продукцію спільного виробництва має на меті сприяти розвитку європейської кінематографічної продукції спільного виробництва, чим неодмінно має скористатися громадське телебачення. Засади співпраці з європейськими громадськими мовниками мають бути затверджені в Законі "Про суспільне телебачення" на основі міжнародних законодавчих актів і договорів.

Європейська конвенція про транскордонне телебачення визначає обов'язком телеорганізацій вироблення відеосюжетів відповідно до принципів поваги до гідності людини, дотримання її прав. Програми не можуть бути непристойними, особливо містити порнографію, пропагувати насильство чи спонукати до расової ненависті. Телеорганізація забезпечує об'єктивне висвітлення фактів та подій, сприяє вільному формулюванню думок. Приклад якісної редакційної діяльності громадського мовника має підтвердити євроінтеграційні прагнення України, показати всьому світові нашу цивілізованість, допомогти перейняти кращий досвід функціонування суспільства розвинених держав.

Європейська культурна конвенція передбачає вживання відповідних заходів для збереження свого національного внеску до загальної культурної спадщини Європи і сприяння його збільшенню. Кожна європейська країна має заохочувати вивчення своїми громадянами мов, історії та культур інших держав за їхньої підтримки, і відповідно, пропагувати свою

культуру в інших європейських державах. Таким чином, Громадське телебачення України може впровадити освітні програми інших європейських мовників та надати їм відповідну телепродукцію з метою задоволення культурних потреб українців, що мешкають за кордоном, а також заохочення європейців до вивчення нашої культури.

Політична декларація про засоби масової інформації в демократичному суспільстві закріплює необхідність розвитку свободи слова для всіх країн, що входять до Ради Європи. Нагадаємо, що Україна вже десять років є членом РС, отже має дотримуватися нормативних актів цієї організації. Розвиток ЗМІ, а конкретно створення Громадського телебачення, його чітка редакційна політика, спрямована на виховання терпимості, доводить успішність розбудови демократичного суспільства в Україні.

Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про телебачення і радіомовлення" дає визначення громадської телерадіоорганізації: телерадіоорганізації, які відповідно до законодавства мають статус неприбуткових громадських організацій, створюються засновниками (фізичними та/або юридичними особами) з метою задоволення громадських інформаційних потреб. Крім того, система суспільного (громадського) радіомовлення є частиною структури національного телебачення, що законодавчо закріплено в Законі України "Про телебачення". Цікавим є те, що в законі розмежовані поняття "суспільне телебачення" та "громадське телебачення". Створення та функціонування суспільного телебачення визначається Законом "Про систему суспільного телебачення та радіомовлення України", а громадського мовника — Законом "Про об'єднання громадян".

Закон України "Про систему суспільного телебачення і радіомовлення України" визначає мету суспільного мовлення, його статус, підстави створення, систему керівництва та фінансування, механізм отримання ліцензії. У цьому законопроекті існує багато парадоксальних положень і відвертих недоліків. У статті третій визначено функції Громадської ради Суспільного телебачення, серед яких: "контроль використання каналів мовлення та фінансово-господарської діяльності телерадіоорганізації, затвердження кандидатур на посади голови та членів Адміністративної ради". У цій же статті унеможлиблюється контроль Громадської ради за господарською діяльністю та змістом передач. Таким чином, Громадська рада не має права прямо контролювати повсякденну діяльність суспільного мовника, але вона призначає голову та членів Адміністративної ради, яка здійснює прямий контроль за виробництвом програм. До речі, положення про Адміністративну раду не розписано, відсутні дані про склад ради, її функції, терміни діяльності, механізм

ротації членів ради. Стаття 6 визначає Адміністративну раду як "постійно діючий розпорядчий орган, повноваження і функції якого визначаються статутом Суспільного телерадіомовлення". Статут затверджує Верховна Рада України, але механізм і автори статуту невідомі. Маємо Адміністративну раду, повноваження та функції якої визначатимуть анонімно, виходячи з потреб майбутньої більшості Верховної Ради. Стаття 5 визначає статус Кваліфікаційної ради і закріплює за нею основну функцію — конкурсний відбір кандидатур до Адміністративної ради. З інших питань Кваліфікаційна рада скликається за рішенням Громадської ради "у разі потреби". До складу Кваліфікаційної ради входять по три представники від Президента та Верховної Ради, що, на наш погляд, є реальною загрозою втручання зацікавлених сторін у діяльність незалежного мовника. Реалії є такими, що до складу Кваліфікаційної, Адміністративної чи Громадської ради можуть увійти так звані "медіамагнети", які мають статус народних депутатів і будуть діяти в інтересах своїх комерційних каналів мовлення, компроментуючи Суспільне телерадіомовлення своїми упередженими рішеннями. Серед положень, з якими ми категорично не погоджуємося, є фінансування Суспільного телерадіомовлення з державного бюджету впродовж першого року існування. Єдиноможливий механізм — непрямий податок з громади, який буде стягуватися виконавчими органами влади, але перераховуватися до центральної Суспільної телерадіоорганізації та регіональних станцій недержавною організацією (як приклад, американська система фінансування Громадського мовлення через Corporation for Public Broadcasting). Серед позитивних положень треба зазначити обмеження рекламної діяльності Суспільного телебачення — 3 % мовлення на добу, що приблизно становить 43 хвилини, крім того, реклама має суто соціальний характер, хоча стаття 10 не виключає комерційну рекламну діяльність у період створення Суспільного мовлення.

Закон України "Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення" став законодавчою базою для створення Громадського Українського радіо і телебачення (ГУРТ). Порушуючи закон, ГУРТу надано статус закритого акціонерного товариства, тобто підприємницької структури, яка діє з метою отримання прибутку. Яскравим прикладом недосконалості закону став склад Громадської ради, до якої ввійшли тридцять вісім представників партій та громадських організацій, однак останніх було лише тринадцять. Така пропорція викриває сутність ГУРТу як інструменту пропаганди законодавчого органу влади, що практично прирівнює громадського мовника до державного.

Українське законодавче поле не є достатньою правовою основою для створення адекватного громадського мовника. Закон України "Про систему

Суспільного телебачення і радіомовлення" був створений у політичних умовах, які принципово відрізняються від сьогодення, тому навіть поправки до нього не мають сенсу. Потрібен новий Закон "Про Громадське телебачення України", який має затвердити положення Конституції України, Законів України "Про інформацію", "Про телебачення і радіомовлення" та інших нормативних актів, які регулюють інформаційну діяльність згідно з принципами захисту національних інтересів і задоволення прав людини на отримання та поширення інформації, її всебічного розвитку та права на участь громадськості в процесі прийняття державних рішень. Закон "Про Громадське телебачення України" має відповідати міжнародним правовим актам щодо забезпечення свободи слова та інших прав громадян, які ратифікувала Україна. Новий закон має містити повні (детально розписані) положення щодо організаційної та фінансової діяльності Громадського телебачення, закріплювати механізм максимального обмеження втручання державних органів влади в діяльність мовника, унеможливити комерційну рекламну діяльність Громадського телебачення у будь-який період його діяльності.

Цілком логічним буде створення нового закону після вступу в дію Конституційної реформи та парламентських виборів-2006, що дасть змогу покласти відповідальність на новий склад Верховної Ради України, який відповідно до Конституційної реформи буде мати розширені повноваження.

Новий Закон України "Про Громадське телебачення" має чітко визначити систему керування мовником, а саме розподілити керівні повноваження між Наглядовою радою з телерадіомовлення, Адміністративною радою та Генеральним директором і його апаратом.

До Наглядової ради повинна входити досить велика кількість людей, що представляють різні верстви й групи громадянського суспільства. При цьому членами ради не можуть бути члени уряду або депутати парламенту, а також представники організацій комерційного телебачення, члени ради повинні обиратися на фіксований період (від двох до п'яти років), рада повинна самостійно обирати керівника (голова), встановлювати режим своєї роботи, приймати рішення про оплату праці своїх членів.

Адміністративна рада має формуватися з незалежних фахівців, що не входять до штату Суспільного телебачення. Рада здійснює контроль за виробничо-фінансовою діяльністю Суспільного телебачення. До Адміністративної ради не повинні входити члени уряду, а також представники інших державних і громадських організацій.

Генеральний директор здійснює керування організацією Громадського телебачення й підзвітний тільки Наглядовій раді. Він відповідає за відповід-

ність змісту передач програмній політиці Суспільного телебачення, вимогам його статуту, представляє мовну організацію у всіх зовнішніх контактах. Генеральний директор призначається на термін до п'яти років і може бути зміщений зі своєї посади тільки рішенням Наглядової ради.

У новому Законі "Про Громадське телебачення" мають бути закріплені гарантії діяльності персоналу Громадського телебачення, а саме: захист творчих і технічних співробітників від спроб тиску ззовні, свобода одержання інформації, доступ до інформаційних джерел і їхня анонімність, прийняття співробітників на роботу в організацію Суспільного телебачення і їхнє просування по службі винятково за критеріями професійної кваліфікації, вільна участь у профспілковій діяльності й право на страйк, крім випадків, установлених законодавством.

У законопроекті має бути чітко зазначено джерело чи джерела фінансування: непряме фінансування організації Суспільного телебачення з державного бюджету; абонентська плата, що стягується з населення; доходи від реклами; спонсорство; ліцензійний збір з комерційних телеорганізацій. Введення абонентської плати є найбільш прийнятним джерелом фінансування Громадського телебачення, однак треба законодавчо закріпити механізм оплати, розмір абонентського внеску та розробити пільгову систему для незахищених верств населення, яку має субсидіювати держава.

У структуру Громадського телебачення має входити соціологічна служба, яка буде проводити моніторинг передач, у тому числі регіональних телестудій, визначатиме рейтинги програм і буде підтримувати зворотний зв'язок з глядацькою аудиторією, яка має право впливати на програмну політику Громадського телебачення, навіть кардинально змінювати її. У законі мають бути визначені функції соціологічної служби.

Ще один значущий пункт — це механізм контролю громадськості за виконанням принципів Громадського мовлення. Громадськість має право впливати на програмну політику Громадського телебачення: знімати з ефіру програми, які мають дуже низький рейтинг серед аудиторії чи порушують права громади.

У положенні про програмну політику за участю телеглядачів має бути зафіксовано відсоток програм, що виходять у прямому ефірі: через опитування, дзвінки до студії, глядацькі конференції, "прямі" лінії, мости з регіонами тощо.

Законодавчого визначення потребує зміст програм Громадського телебачення. Ефірна мережа повинна містити програми, які задовольняють інформаційні та культурні потреби всіх верств населення, враховуючи їхній вік, національність, релігійну приналежність. Правильна ефірна пропорція має бути

заздалегідь вироблена та обов'язкова до виконання. Треба зазначити, що програми, розраховані на задоволення інформаційних потреб окремих груп, не можуть зніматися з ефіру через низький рейтинг, бо завданням Громадського телебачення є задоволення потреб усіх сегментів аудиторії, а не досягнення загального високого рейтингу. Інша справа, інформаційно-розважальні програми, розраховані на загальну аудиторію, — вони можуть бути знятими з ефіру на вимогу громадськості, якщо втратили актуальність чи їхня якість не відповідає належному рівневі.

Закон "Про Громадське телебачення" має визначити роль держави в процесі створення громадського мовлення. Вона має обмежуватися наданням частоти мовлення, сприянням в отриманні ліцензії, наданням початкової матеріально-технічної бази, кабельних мереж, регіональних передавачів, можливо, непрямым фінансуванням. Для України найбільш прийнятним є варіант скасування Національної телекомпанії України ("Першого українського") та надання його бази для створення Громадського телебачення.

Новий закон має визначити термін створення Громадського телебачення. Для цього також визначається механізм публічного конкурсу концепцій, програм і статутів громадського телебачення. Публічність створення Громадського мовника має бути законодавчо закріплена, що підтвердить демократичність цього процесу.

До розробки законопроекту мають долучитися незалежні юристи, журналісти та міжнародні експерти, які мають позитивний досвід у створенні інституту громадського мовлення. Їхній творчий та професійний потенціал має бути залученим до роботи комітету Верховної Ради зі свободи слова та інформації для створення нового Закону України "Про Громадське телебачення" з метою виключення механізмів внутрішнього чи зовнішнього впливу на роботу Громадського телебачення.

Процес створення Громадського телебачення має проходити в певних законодавчих рамках, які визначають його термін та очікуваний результат. Без відповідних правових засад Громадське телебачення не матиме незалежності та гідного програмного наповнення. Новий Закон "Про Громадське телебачення" просто необхідний, він стане реальною підставою для втілення в життя проекту суспільного мовлення, який враховує найкращий світовий досвід і специфічні риси українського медійного, соціального, економічного, політичного простору.

1. <<http://www.yurpractika.com/article.php?id=10005208>>.

2. Гом'єн Д. Короткий путівник по Європейській Конвенції з прав людини. — Л., 1998. — 32 с.

3. Задворний А. М. Україна: інформація і свобода слова: Зб. законодавчих актів, нормативних документів та статей фахівців. — К.: Молодь, 1997. — 831 с.

4. Законодательное регулирование общественного и частного вещания: Матер. междунар. конф. — Ереван, 2002. — 60 с.

5. Закон України "Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення", 10 трав. 2005 р. — К.: Парламентське видавництво, 2005. — 19 с.

6. Полудьонний М., Терлецький О. Цивільно-правова відповідальність засобів масової інформації і журналістів у зв'язку з їхньою професійною діяльністю // Українське право. — 1999. — № 2. — С. 105–120.

7. Приступенко Т. Право і журналістика: Посіб. для студ. Інституту журналістики. — К., 2000. — 36 с.

8. Шемшученко Ю. С., Чиж І. С. Інформаційне законодавство: Зб. законодавчих актів: В 6 т. — К.: ТОВ "Видавництво "Юридична думка", 2005. — Т.1: Інформаційне законодавство України. — 414 с.

9. Шемшученко К. С., Чиж І. С. Інформаційне законодавство: Зб. законодавчих актів: В 6 т. — К.: ТОВ "Видавництво "Юридична думка", 2005. — Т. 5: Міжнародно-правові акти в інформаційній сфері. — 328 с.

10. Энтин В. Правовое регулирование деятельности прессы за рубежом: обзор законодательных документов // Пресса на рынке информации. — М., 1992. — 544 с.